

Külterületi fekvésű majorsági területek eltérő fejlődési pályái Győr-Moson-Sopron és Békés megyei mintákon

Magyarországon a külterületi lakott helyek sokfélék lehetnek, de mindenképpen meghatározó csoportot alkotnak az egykori majorok területei, melyek társadalmi összetételüket, demográfiai jellemzőiket, gazdasági hasznosítási lehetőségeiket, valamint jövőképüket illetően rendkívül differenciáltak. Tanulmányunk – kvantitatív források mellett empirikus módszerek (terepbejárás, önkormányzati interjúk) felhasználásával – e különbségeket kutatja eltérő gazdasági fejlettségű, viszont hasonló természeti-gazdálkodási sajátosságokkal rendelkező térségekben, nevezetesen Győr-Moson-Sopron és Békés megye vidékies jellegű, máig lakott külterületi fekvésű majorsági területein.

A 2010-es években a hazai geográfiai kutatásokban a majorokkal kapcsolatos vizsgálatok új lendületet vettek, így napjainkban már számos tanulmány foglalkozik ezen átmeneti településformák történeti-társadalmi-gazdasági folyamataival és jellemzőivel. Régi adóssága volt ez a szakmának, hiszen egyrészt a majorok a 20. század elején a Kárpát-medence egyik legelterjedtebb külterületi települései voltak, s egészen a második világháború végéig meghatározóak voltak Magyarországon is, másrészt pedig az egykori majorsági területek hasznosítása, funkcionális tagoltsága napjainkban jelentős differenciálódást mutat. A külterületekkel, mint a falvak és városok közigazgatási kategóriáival hasonló a helyzet. A településföldrajz hosszú évekig jellemzően a központi belterületek kutatására koncentrált, a külterület többnyire csak a tanyakérdés miatt volt „érdekes”. Mára e téren is jelentős változás

tapasztható: a tanya mellett más külterületi települési formák is fókuszba kerültek. Major és külterület: e két kategória összefonódása jelenik meg ebben az elemzésben is.

Az egykori uradalmi gazdálkodás következményeként a majorok összefüggő mezőgazdasági birtoktestei megszűnésük után rendszerint a közigazgatásilag önálló települések külterületeivé váltak, s bár túlnyomórészt a Dunántúl meghatározó gazdálkodási-települési egységei voltak, megtalálhatók az Északi-középhegység és az Alföld egyes részein is. Tanulmányunk célja éppen e területi és funkcionális többarcúság vizsgálata, nevezetesen: eltérő táji meghatározottságú és gazdasági fejlettségű térségek külterületi fekvésű majorsági területeinek összehasonlító elemzése. Mintaterületként ezért Győr-Moson-Sopron és Békés megyei külterületeket vontunk be. Mindkét megye zömében alföldi jellegű, ugyanakkor gazdasági teljesítményüket tekintve óriási a differencia. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint Győr-Moson-Sopron megyében 2000 és 2020 között az egy főre jutó bruttó hazai termék minden évben meghaladta az országos átlagot, 2020-ban 13%-kal. Ugyanakkor Békés megyében 2000 óta alig egy-két alkalommal érte csak el az országos átlag 60%-át (2020-ban 59,5%). Hipotézisünk szerint ez, a gazdasági fejlettségben kimutatható jelentős differenciáltság determinálja elsősorban a külterületek népességszámbeli változását, a lakosság mobilitását és településen belüli konfliktushelyezeteit, funkcióit, fejlesztési lehetőségeit, jövőképét.

Kutatásunk alapját a fellelhető statisztikai adatok elemzésén túl terepbejárás, illetve 3-3 major esetében az érintett közigazgatásilag önálló település önkormányzati vezetőivel készített interjú egészíti ki. A külterületi lakott helyekre a hozzáférhető statisztika igencsak korlátozott: a rendelkezésre álló legfrissebb adatok a 2011. évi népességszámlálás adatai voltak.

Szakirodalmi áttekintés

Mivel a külterületi településformák a hazai településhálózat jelentős, nagyszámú elemét alkotják, így hamar a hazai településföldrajz látókörébe kerültek (ERDEI 1976, MENDÖL 1963). Kiemelt figyelmet fordítottak a legnagyobb külterületi településtípus, a tanyák kérdéseire. Ugyanakkor a 20. század második felében a településföldrajz elsősorban a városokkal foglalkozott, így a falvakhoz hasonlóan a külterületi településtípusok kutatása is háttérbe szorult, pusztulásukat nem detektálta a hazai településföldrajz. Az 1980-as években a településföldrajz nyitása a falvak felé ismét csak a legnagyobb külterületi típust, a tanyákat érte el (BECSEI 1983, BELUSZKY 1999). A rendszerváltozást követően újjáéledő hazai településföldrajz elsősorban a nagyobb rendszerekkel (szuburbanizáció, nagyvárosi átalakulás, aprófalvas térségek) foglalkozott, de az elmúlt két évtizedben egyre nagyobb számban jelentek meg a különböző külterületi településtípusokkal foglalkozó munkák is. Ezek egy része statisztikai adatok alapján a külterületi népesség átalakulásával és általános folyamataival (BAJMÓCY – MAKRA 2016, BAJMÓCY et al. 2018, BALOGH 2012a, BELUSZKY et al. 2021), egy-egy térség (BALOGH 2012b), illetve agglomeráció (KRISTÓF 2015, VASÁRUS 2016) külterületeinek átalakulásával foglalkozott. Az átalakulás minden esetben differenciálódással jár, egyes külterületek dinamizálódtak, mások esetében pedig tovább tart a lefelé ívelő pálya. A tanulmányok kitértek az egyes külterületi településtípusokra is, újra előtérbe kerültek a tanyák (CSATÁRI – FARKAS 2018, BALOGH – CSAPÓ 2013), a kiskertek, zártkertek (CSORDÁS 2013, PÓCSI 2009) és a majorok is (BAJMÓCY – BALOGH. 2011, 2012, BALOGH – CSAPÓ 2013, MASINKA 2018, MIKLE 2021, PÓCSI et al. 2008). A majorokkal foglalkozó tanulmányok elsősorban e településtípus történetével, fizikai átalakulásával, ellátottságával és dinamikájával foglalkoztak, de megjelentek a társadalmi kérdések is. Ugyanakkor az egyes szereplőket (lakosság, önkormányzatok, gazdasági szereplők) megcélzó empirikus vizsgálatok alig készültek meg a hazai majorokról.

Módszertan

A mintaterületek kiválasztásához az alábbi tényezők figyelembevételével jutottunk el: földrajzi nagytájként az Alföld és a Kisalföld magától értetődő volt, hiszen természeti-gazdálkodási jellemzőikben hasonlóak, gazdasági fejlettségüket tekintve azonban eltérőek. Az Alföldön klasszikus majorok nagyobb számban csak a Mezőföldön, a Dunától keletre pedig Békés megyében, Bácskában, valamint Csongrád-Csanád megye keleti felében voltak. E területek alapvetően közép- vagy nagyfalvasak. A Kisalföldön ehhez hasonló területként a Kisalföld északi fele jöhetett számításba. A kutatás közben kiderült, hogy a megye az a területi szint, ahol elegendő olyan major létezik, amely minden kritériumunknak megfelel, így az Alföldön Békés, a Kisalföldön pedig Győr-Moson-Sopron megyét választottuk. A majorok jelentősége mindkét területen nagyobb volt a 20. század elején, mint az adott nagytérség átlaga, Győrben és Mosonban a népesség relatíve nagy aránya élt nagy népességű majorokban. Békésben ez az arány alacsonyabb volt, de az Alföld átlagánál magasabb, s itt is kifejezetten jelentős népességszámúak voltak a majorok. Ugyanakkor mindkét területen más külterületi típus is meghatározó: Békésben a majorok mellett a tanyák, Győr-Moson-Sopronban pedig a szőlőhegyek dominánsak.

A kutatás következő lépését a konkrét majorok kiválasztása jelentette. Mivel a nagyvárosi agglomerációk majorjai jelentős mértékben átalakultak az elmúlt néhány évtizedben, így nem ezekre, hanem a vidéki térségek majorjaira voltunk kíváncsiak. Emellett fontos szempont volt, hogy a majorok továbbra is külterületi lakott helyek legyenek, így az időközben belterületté vált majorok kiestek a vizsgálatból. Végül fontos volt az is, hogy a majorokban a lakófunkció megmaradjon, hiszen arra is kíváncsiak voltunk, hogy hogyan élnek az emberek e településformákon, így 25 főben határoztuk meg a minimum népességszámukat. Bár mindkét megyében számos nagyszámban voltak majorok, az olyanok száma, amelyek minden eddigi feltételnek megfelelnek, jóval alacsonyabb. Tovább szűkítve a kört, kivettük a kisvárosok majorjait, azokat, amelyek lakossága bentlakásos intézményben él, illetve amelyek egybeépültek a központi bel-

területtel. Így mindössze 5 győr-moson-soproni és 11 békési major maradt. Békésben viszont a 11-ből hat Mezőhegyes majorja, mivel azonban ez az atipikus település korábban kizárólag majorokból állt, így az itteni majorok nehezen vehetők össze más települések majorjaival, ezért mezőhegyesi majort nem vettünk bele a vizsgálatba. Az öt-öt békési és győr-moson-soproni majorból öt volt nagyobb népességű (50 fő feletti), öt pedig 25-50 fő közötti. E tíz majorból három győr-moson-soproni – Hegyeshalom-Márialiget, Újrónafő-Császárrét, Pér-Püspökhalap – és három békési – Csabacsüd Állami gazdaság (Nagyráta), Kondoros-Geisztcsákó, Nagyszénás-Svábföld – esetében sikerült önkormányzati interjúkat készíteni. E majorok közül 2-2 nagyobb, 1-1 kisebb népességű.

A mintaterületek önkormányzataival készített interjúk 11 kérdést tartalmaztak, amelyek minden esetben ugyanarra a problémára, jelenségre és folyamatra voltak kíváncsiak. Rákérdeztünk az adott településhez tartozó külterületek becslött népességszámára, annak csökkenő vagy növekvő tendenciájára, a népesség esetleges területi átrendeződésére, konfliktushelyzeteire, s – amennyiben volt ilyen – az adott településrészek funkcióváltásaira a 2011-es népszámlálás utáni évtizedben. Kíváncsiak voltunk a külterületekre vonatkozó fejlesztési lehetőségekre és ennek kapcsán az önkormányzatok rendelkezésére álló pénzügyi forrásokra, a külterületi lakott helyek társadalmi összetételére, jövőképeire egyaránt.

Békés és Győr-Moson-Sopron megye településszerkezete, külterületi településtípusai

A mintaterületek tágabb környezetét jelentő két megye településszerkezete ugyan jelentősen eltér egymástól, ám több közös vonással is rendelkeznek. Békés megye településhálózata „alföldies”, az Alföld településhálózati régió része, ugyanakkor nyugati, keleti és déli peremei az Alföld településhálózatától némileg eltérő vonásokkal rendelkeznek. A megye északi és középső részén nagy- és óriásfalvak jellemzőek és igen magas a külterületeken, elsősorban a tanyákon élők aránya. Az Alföld többi részétől eltekintve ugyanakkor itt nem a szórt, hanem a sortanyák domináltak. A II. világháború után a tanyás térsé-

gek egy részét itt is leválasztották az anyatelepülésekről és önálló tanyaközségeket hoztak létre. A megye nyugati peremén a településhálózat anynyiban módosul, hogy a nagyfalvak és a tanyák mellett a majorok is nagy számban fordulnak elő. A keleti és déli peremtérségek (Bihar, Csanád, Arad) településhálózata már a Partiummal mutat rokonságot, a nagyfalvak mellett megjelennek a közép- és kistalvak is, a tanyák száma és sűrűsége kisebb és kisszámban itt is találunk majorokat.

Győr-Moson-Sopron megye zöme szintén alföldi jellegű, ám domboságok (Pannonhalmi-domság) és hegységek (Soproni-hegység, Bakony) is jelen vannak. A településhálózat alapvetően „dunántúli”, de az apró- és kistalvak mellett jelentős szerep jut a középfalvaknak is, elsősorban Győr környékén és a Mosoni-síkságon. A megyében mindenhol találunk majorokat, de számuk a középfalvas térségekben nagyobb, a kistalvas területeken (Szigetköz, déli és nyugati peremterületek) alacsonyabb. A szőlőhegyek, mint külterületi lakott helyek elsősorban Győr tágabb környezetében voltak jellemzőek.

Mindkét vizsgált térség jelentős külterületi népességgel rendelkezett, illetve részben rendelkezik is, azonban ezek szerkezete jelentősen eltér. A dinamika azonban hasonló: mindkét térségben az országos folyamatoknak megfelelően 1949-1990 között töredékére esett vissza a külterületi népesség száma és aránya. Amíg azonban Békés megyében a külterületi népesség legnagyobb részét a tanyák adták, addig Győr-Moson-Sopronban a majorok. A két megye külterületi majorjainak népességszáma teljes mértékben összemérhető. 1949-ben Békés megyében mintegy 19 ezren, Győr-Moson-Sopronban 14 ezren éltek majorban, 2011-re ezek a számok 2100-ra és 1700-ra csökkentek. A leggyorsabb fogyás az 1970-es és részben az 1980-as évtizedben volt, ugyanakkor Békés megyében a külterületi majorok népességének gyors fogyása 1990 óta is tart, ezzel szemben Győr-Moson-Sopronban a népességvesztésük jelentősen lassult 1990, de különösen 2000 után.

Békésben 131, Győr-Moson-Sopronban 275 olyan lakott major létezett 1949-ben, amely a későbbiekben sem vált belterületté. A Békés megyei majorok viszont jóval nagyobbak voltak: ha a száz főnél több lakóval rendelkező majorokat nézzük,

az alföldi megyében 61-et, a kisalföldiben 47-et találunk 1949-ben. 1990-re már csak 72 győr-moson-soproni és 56 békési lakott major maradt, a 100 főnél népesebbek száma pedig négyre, illetve 12-re csökkent. 1990 után az elnéptelenedési folyamatok mérséklődtek, mindkét megyében, minden nagyságkategóriában csökkent a majorok száma, de lényegesen lassabban, mint korábban. Összességében 1949-2011 között Békés megyében a lakott külterületi majorok mintegy 2/3-a, Győr-Moson-Sopronban 3/4-e néptelenedett el, a legnagyobb, 100 főnél népesebb majorok számának csökkenése viszont 90-95%-os (1. táblázat)

A mintaterületek bemutatása

A hat, közigazgatásilag önálló település, amelyhez a vizsgálatba bevont külterületi fekvésű majorok tartoznak, státusza alapján vegyes összetételű: Kondoros városi jogállású, Nagyszénás, Csabacsüd és Hegyeshalom nagyközségek, Pér és Újrónafő községek, azonban funkcionálisan mindegyik alapfokú intézményekkel jól ellátott falunak tekinthető. Mind közigazgatási területük, mind népességszámuk relatíve nagy (kivéve népességszám tekintetében Újrónafőt). Mindegyik település számottevő külterületi népességgel rendelkezik és a külterületi népességet tekintve je-

Év	Békés				Győr-Moson-Sopron			
	Lakott major	ebből 10 fő feletti	ebből 50 fő feletti	ebből 100 fő feletti	Lakott major	ebből 10 fő feletti	ebből 50 fő feletti	ebből 100 fő feletti
1949	131	124	91	61	278	223	99	47
1960	167	134	86	48	245	182	71	29
1970	120	91	55	38	189	124	49	22
1980	78	55	29	19	106	61	19	9
1990	56	37	22	12	72	40	11	4
2001	50	36	17	11	68	37	11	3
2011	45	28	14	7	66	29	10	3

1.táblázat. Lakott külterületi majorok száma Békés és Győr-Moson-Sopron megyében 1949-2011 között

Forrás: KSH Helységnévtárak.

lentős a majorok szerepe. A 20. század folyamán mindegyik településen 5-10 lakott major létezett, melyek nagyobb része mindenhol elnéptelenedett, sok közülük fizikailag is eltűnt az elmúlt évtizedben. Napjainkban Kondoros területén 5, Hegyeshalom és Nagyszénás területén 3, Újrónafő és Pér területén 2, Csabacsüdon egy lakott major létezik a Helységnévtár adatai szerint. Közülük kettő, Újrónafő központi belterülete és Pér-Mindszentpuszta ma már belterületi státuszú, így vizsgálatunkon kívül estek. Így a hat mintatelepüléseink területén összesen 14 lakott külterületi major létezik napjainkban (2. táblázat). Jelentős különbség ugyanakkor a két térség között, hogy amíg Győr-Moson-Sopron megyében a majorok jól elhatárolhatók egymástól, azokat lakatlan mezőgazdasági területek veszik körül, addig Bé-

kés megye vizsgált területén a majorok sokszor tanyás térségekkel érintkeznek, tanyás térségek belsejében fekszenek. Az is előfordul, hogy a majorokhoz tartozó földeken építettek tanyákat a II. világháború utáni földosztáskor. Így sok esetben az egyes, KSH által lehatárolt külterületi lakott helyek egyszerre tartalmaznak majorokat és tanyákat is. Csabacsüdon egyetlen olyan jelenleg is lakott külterületi lakott hely van, amely major eredetű és major elnevezésű, ám több olyan van, ahol a külterületi lakott hely neve az ott domináns tanyajellegű településre utal, ám tartozik hozzá egykori major is, amely ma is lakott (Kisráta, Pálmajor). Kondoroson és Nagyszénáson pedig több major elnevezésű és eredetű külterületi lakott helyhez tanyák is tartoznak, sőt több esetben ma már ezek a dominánsak.

Település	Megye	Járás	Terület-nagyság (ha)	Népesség-szám (2021)	Külterületi népesség (2011)	Külterületek száma (2011)	Lakott külterület (2011)	Majorok száma 1945 után (ebből külterület)	Lakott majorok száma, 2011 (ebből külterület)
Csabacsúd	Békés	Szarvasi	6685	1640	263	5	5	5 (5)	1 (1)
Kondoros	Békés	Szarvasi	8184	4590	425	15	14	9 (9)	5 (5)
Nagyszénás	Békés	Orosházi	9556	4538	62	10	7	10 (10)	3 (3)
Hegyeshalom	GYMS	Moson-magyaróvári	5266	3829	179	10	7	9 (9)	3 (3)
Pér	GYMS	Győri	3149	2544	38	5	4	7 (6)	2 (1)
Újronáfo	GYMS	Moson-magyaróvári	4863	893	115	1	1	5 (4)	2 (1)

2. táblázat. A vizsgált települések alapadatai.

Forrás: KSH Helységnévtárai

Külterület	Település	A központi belterület távolsága (km)	Buszmegálló	Szilárd burkolatú út	Buszjáratok száma a majorból
Állami gazdaság	Csabacsúd	6	van	van	12
Geisztcsákó	Kondoros	6	nincs	van	0
Svábföld	Nagyszénás	3	nincs	van	0
Márialiget	Hegyeshalom	6	van	van	3
Püspökhalappuszta	Pér	4	van	van	44
Császárret	Újronáfo	1	nincs	van	0

3. táblázat. A vizsgált majorok közlekedési adottságai

Forrás: saját számítás

Az általunk vizsgált hat major nagyrészt eltérő fejlődési utat járt be, azonban múltjukban és jelenükben is számos közös elem található. Mindegyik major korábban is jelentős népességű volt, az átlagos méretű Svábföldön kívül egykori népességszámuk többszöröse a majorok országos átlagának. Mind a hat major rendelkezik szilárd burkolatú úttal is, e két tényező (nagy népesség, kövesút) alapvető jelentőségű abban, hogy ma is lakottak maradtak, sőt, népességszámuk 2011-ben meghaladta a 25 főt. Jelentőségüket az

is mutatja, hogy mindegyik rendelkezik kastélyllyal vagy kúriával, ám ezek sehol sincsenek jó állapotban. Közlekedési helyzetük abból a szempontból is kiemeli őket a majorok közül, hogy a hatból három rendelkezik buszmegállóval, a másik három esetében pedig a legközelebbi buszmegálló 1-2 km távolságra található. Különösen jó Püspökhalappuszta tömegközlekedési helyzete (napi 44 autóbussz járatpár), de Császárret és Nagyrátác is jónak mondható (3. táblázat).

Mindegyik major elvesztette népességének jelentős részét 1949-2011 között, a népességfogyás 70-85% között van, kivéve Császárrét, ahol 50% körüli. 1990 után azonban Császárrét népességszáma növekedett, Püspökhalappusztja és Svábföld népessége pedig stagnált (4. táblázat). A 2011 óta eltelt időszakban a leglátványosabb változások Máriaaligeten jelentkeztek, itt a népességszám a terepi bejárás tapasztalatai alapján ma biztosan több, mint 2011-ben.

Az 1949 óta eltelt időszak nemcsak a népességszámot tekintve okozott nagy változásokat, hanem a településmorfológiában és az épületállományban is. Az eredeti majorsági épületek némelyike mindenhol áll még, de morfológiáját tekintve csak Császárrét hasonlít ma is egy klasszikus majorhoz, annak ellenére, hogy ott is jelentős átalakulások történtek. A legnagyobb változás a lakóépületek terén történt. Az egykori cselédházak alig maradtak meg (kivéve Császárrét, Máriaaliget és minimálisan Nagyráta), helyüket falusias jellegű családi házak vették át. Nagyrátán több új utcácska is nyílt, Svábföldön és Geisztcsákón viszont e házak tanyaelv szerint szerveződtek, szétosztán helyezkednek el a major körül. A házak állapota legtöbb esetben átlagos vagy rossz.

Hegyeshalom – Máriaaliget

Hegyeshalom-Máriaaliget (korábbi nevén Marienau) a település központi belterületétől 6 km-re fekvő, 2011-ben 64 lakosú külterületi lakott hely. A Hegyeshalom-Bezenye úttól egy kb. 3 km-re szilárd burkolatú bekötőúton lehet meg-

közelíteni. Máriaaliget a magyaróvári Habsburg főhercegi uradalom egyik alközpontja volt. A major jelenlegi formájában a 19. század közepétől létezik, az 1870-es évekre a főhercegi uradalom legnagyobb, legjobban kiépített majorja lett, egyben a környező területeket behálózó kisvasúthálózat központja (VIRÁG 2007). A 20. század elején 250-300 fő lakta a majort (felelősen németek), így megyei és országos szinten is a legnagyobbak közé tartozott. A II. világháború után a Máriaaligeti-, majd a Lajta-Hanság Állami Gazdaság része, annak egyik központja lett. Az 1960-as évekre még nőtt is az ott élők száma, meghaladva a 360 főt. Ekkor épültek kisméretű falusias jellegű családi háza a major területétől nyugatra. A fokozatos leépülés ezután következett be: 1990-re 107-en, 2011-re már csak 64-en laktak. Az egykori gazdasági épületek jelentős része üres vagy romos. A kastélyban irodákat helyeztek el, kocsma is működött benne, de ma üresen áll. Mind a családi házak, mind a cselédházak rossz állapotúak. A lakófunkción kívül ma semmilyen más funkcióval nem rendelkeznek.

Az elmúlt évtizedben azonban jelentős átalakulás indult el. Az EU-csatlakozás után Pozsony szuburbán zónája átlépte a határt és jelentős mértékben dinamizálta a határközeli településeket (BAJMÓCY – BALIZS 2018, HARDI 2010). A legkedvezőbb helyzetű településeken, mindenekelőtt Rajkán új lakónegyedek épültek, a távolabbi településeken inkább a meglévő házakat vásárolják meg és újítják fel a kevésbé tehető kiköltő-

Külterület	Település	Népesség-szám, 1949	Népesség-szám, 1960	Népesség-szám, 1970	Népesség-szám, 1980	Népesség-szám, 1990	Népesség-szám, 2001	Népesség-szám, 2011	Lakások száma, 2011
Állami gazdaság	Csabacsúd	406	203	243	232	170	139	107	49
Geisztcsákó	Kondoros	392	268	290	214	178	135	75	54
Svábföld	Nagyszénás	75	61	62	36	23	20	26	11
Máriaaliget	Hegyeshalom	141	363	360	201	107	80	64	33
Püspökhalap-pusztja	Pér	131	80	83	48	28	17	28	11
Császárrét	Újrónafő	222	258	255	106	91	123	115	34

4. táblázat. A vizsgált majorok népességszámának alakulása 1949 és 2011 között

Forrás: KSH Helynévtárai.

zők (1. kép). Ez a folyamat érte el a határtól 12, Pozsony bevárosától 27 km-re fekvő Márialigetet is. Mindez azonban a településképet még nem alakította át, az továbbra is csendes, vidékies, szegényes, de a népességszám valószínűsíthetően növekedett 2011 óta.

Újrónafő-Császárrét

Császárrét Újrónafő községhez tartozó, 2011-ben 115 lakosú major. Két szilárd burkolatú úton is megközelíthető, keletre tőle 1 km-re található a központi belterület, északra pedig szintén hasonló távolságra a 86-os főút és a buszmegálló.

1. kép Felújított családi házas szuburbán utcator Márialigeten

Fotó: Balogh András

Buszjárat nem érinti, de az elágazásnál napi 25 járatpár is megáll. 2011-ben 34 lakás volt található Császárréten, ami zömében átlagos állapotú cselédházakat jelent.

A major története sokban hasonlít Márialigetéhez. Ez is a Habsburg főhercegi uradalom alközpontja volt és a 19. század közepén jött létre, akkor még Kaiserwiese néven (VIRÁG 2007). Ebben az időszakban Mosonszentpéterhez tartozott. A 20. század elején 200-220 fő közötti népességgel (negyede-fele német) rendelkező nagy, kiterjedt major volt. A közelben az 1940-es évek elején alapították Újrónafő községet hajdúböszörményi családok ideköltöztetésével. Újrónafő 1949-ben lett önálló, Császárrét innenől Újrónafőhöz tartozik. A II. világháború után a Császárréti-,

majd a Lajta-Hanság Állami Gazdasághoz került (VIRÁG 2007), ez itt is kismértékű népességszám emelkedéssel járt (250 fő), majd 1970 után gyors népességfogyás indult meg. 1990-re 91 főre esett vissza a népességszám, de 2011-re újra 115 főre nőtt. Napjainkban stabilnak tekinthető a népességszám, az előregedést és elvándorlást pótolják az ország távolabbi részéből érkező, Ausztriában dolgozó beköltözők. Az általunk vizsgáltak közül ez a major őrzi leginkább az eredeti jegyeket, a gazdasági épületek és a cselédházak zöme ma is áll. A tisztartói kúriában is lakásokat helyeztek el, ma is ezt a funkciót látja el. A majorban egy építőanyag-előállító üzem, egy logisztikai cég és egy gabonatermeléssel foglalkozó vállalkozás is tart fenn telephelyet (2. kép).

2. kép Mezőgazdasági vállalkozás Császárréten

Fotó: Balogh András

Pér-Püspökhalappuszta

A Pérhez tartozó Püspökhalappuszta egy mindössze 28 fős népességgel rendelkező major a 81-es főút szomszédságában Pér és Mezőörs között. Fekvéséből adódóan tömegközlekedési helyzete kiváló, naponta 44 autóbuszjárat indul innen Pér és Győr felé. Pér 4, a megyeszékhely 21 km-re található Püspökhalappusztától. 2011-ben 11 lakással rendelkezett, valamennyi átlagos vagy rossz állapotú családi ház. A majort 1777-ben alapította Mária Terézia a szombathelyi papnevelde ellátása céljából. A 19. században népes majorként tüntetik fel a leírások és a térképek (VIRÁG 2007). A

20. század első felében lakosság száma 130-150 fő közötti. A II. világháború után a helyi termelőszövetkezet kezelésébe került, népessége fogyásnak indult (1980: 48, 2001: 17). Ezután kismértékű növekedés kezdődött, elsősorban Győr relatív közelsége miatt. Az egykori gazdasági épületek közül több ma is áll, de használaton kívül vannak, cselédház nem maradt, helyettük a 20. század második felében épített családi házak találhatók (3. kép). Az egykori kúriában is lakásokat helyeztek el, ma is ez a funkciója. A major ma csak lakófunkcióval rendelkezik, bár közlekedési helyzete kiváló, jelentős dinamikát nem mutató település.

3. kép Pusztuló majorsági épületek Püspökallypusztán

Fotó: Balogh András

Csabacsúd-Állami gazdaság (Nagyráta)

Nagyráta (Állami gazdaság) Csabacsúdhöz tartozó kiterjedt major, 2011-ben 107 fő lakta. A major épületei 1 km hosszúságban nyúlnak el a Szarvas-Nagyszénás között csabacsúdi elágazásától délre. A majorban 49 lakás állt 2011-ben, döntő részben családi házak, melyek állapota átlagos vagy rossz. Az elágazástól egy 5 km hosszú, nagyon rossz minőségű kövesút vezet Csabacsúd központi belterülete felé, amelyen közösségi közlekedés sincs, így a majorból Csabacsúdra csak átszállással lehet eljutni.

A major a 19. század közepén már állt, ekkor Békésszentandrás Csabacsúd nevű külterületéhez tartozott (VIRÁG 2009). A környező

terület tanyáit és majorjait egyben tüntetik fel a népszámlálások, így Nagyráta – melyet ekkor Königswarter majornak neveztek – népessége nem állapítható meg. A 19. század végén már kiterjedt major számos gazdasági épülettel. A 20. század közepén népessége meghaladta a 400 főt, mellyel az ország egyik legnépesebb majorjává vált. A II. világháború után a major a Szarvasi Állami Tangazdaság részét képezte, a neve innentől fogva Állami gazdaság. A 2011-es népszámlálásban is ezen a néven szerepel, de a 2022-es választási jegyzékben már újra Nagyráta telepként. Az állami gazdaság létrejötte után a cselédházak helyett családi házakat építettek, ezek a major főutcája mellett két másik, kisebb utcába rendeződnek. A nagybirtok területén a 20. század közepén

néhány tanya is létrejött, ezek is ugyanazon külterületi lakott hely részét képezik. A 20. század második felében a major népessége fokozatosan csökkent (1990: 170 fő, 2011: 107 fő). A népességfogyás azóta is tart, a mai népességszáma már 100 fő alatt lehet. A major őrzi eredeti lakó- és agrárfunkcióját, a megmaradt számos gazdasági épület egy mezőgazdasági magánvállalkozás tulajdona. Az eredeti épületek közül egy magtár, egy istálló és egy iskola áll, a kúriában a vállalat irodáit helyezték el (VIRÁG 2009). A nagyméretű magtár műemléki védeltséget élvez, tervezője Ybl Miklós (4. kép). A major relatíve jó helyzete (kedvező közlekedésföldrajzi helyzet, viszonylag

új lakóépületek, erős gazdasági funkció) ellenére fokozatosan néptelenedik el.

Kondoros-Geisztcsákó (Csákópuszta, Nagymajor)

A Kondoroshoz tartozó Geisztcsákó nagy területű és népességű major, 2011-ben 54 lakásában 75 főt számláltak. A major Kondorostól 5,5 km-re található, a Kondoros-Nagyszénás műútról egy 1400 m-es rossz minőségű, de aszfaltozott úton érhető el. A majortól 3 km-re épült meg az M44-es autópálya kondorosi csomópontja. Buszmegálló az elágazásnál, a Kondoros-Nagyszénás útnál van.

4. kép Az Ybl Miklós tervei alapján készült nagyrátai magtár

Forrás: Google Street View

A major Csákópuszta, illetve Nagymajor néven már a 19. század első felében is létezett. A Batthyány, majd Geist család tulajdonában álló településen az 1840-es években épült fel a romantikus historizmus jegyeit mutató vadászkastély, amelyet a 19. század második felében bővítettek (VIRÁG 2009) (5. kép). Ekkor épült meg többek között a sírkápolna is. A majorban a 20. század elején 450-en, s a közepén is mintegy 400-an éltek. A II. világháború után a major TSZ-központ lett, a kastélyban iskola, óvoda, irodák voltak, később raktárként hasznosították (VIRÁG 2009). Az épületek állapota folyamatosan romlott, az

1990-es évek eleji és az elmúlt évek felújításai ellenére a kastély romos, ugyanakkor a sírkápolnát és a kertet felújították. A major népességszáma 1990 előtt és azóta is gyorsan fogy (1990: 178 fő, 2011: 75 fő).

A majorban a kastélyon kívül néhány rossz állapotban lévő gazdasági épület még áll. Lakóépület azonban nincs a területen, eltekintve egyetlen romos, lakatlan egykori cselédháztól. A major jelenlegi népessége nem itt, hanem a közeli, egykor az uradalomhoz tartozó földeken létrehozott tanyaikon lakik. Ezek közül néhány létezett a II. világháború előtt is, azonban nagy részük közvet-

5. kép A Batthyány-Geist kastély Geisztcsákön.

Fotó: Balogh András

lenül 1945 után, a földosztás következtében jött létre. Így bár lakott külterületi egységnek tekintetjük Geisztcsákót, de lakott majornak nem. A kastély és az azt körülvevő terület a Békés megyei műemlékvédelem egyik szimbólumává vált.

Nagyszénás-Svábföld (Svábmajor)

A Nagyszénáshoz tartozó Svábföld egy 26 lakosú egykori major Békés megyében, Nagyszénás központjától mindössze 3 km-re. A major szilárd burkolatú úton érhető el, buszmegállója nincs, a legközelebbi megálló már belterületen,

a település szélén, mintegy 2 km-re található. A major ma kizárólag gazdasági épületekből áll.

Svábmajor a 19. század közepén már állt, birtokosa a Sváb (Schwab) család volt. A 20. század elején több mint 300-an lakták. A 20. század első felében csökkent a jelentősége, a század közepén népességszáma csupán 100 körüli volt. A majorban kutyák tenyésztésével foglalkoztak, majd a zsidó származású családot a II. világháború során deportálták (VIRÁG 2009). A majorban később TSZ-központot, a kúriában közkonyhát alakítottak ki. A cselédházak eltűntek, a majorhoz tartozó földeken ugyanakkor tanyák épültek. Napjaink-

ban egy baromfifeldolgozó vállalat tulajdonában van a major, a fő tevékenység a baromfityénésztés és húsfeldolgozás. A major teljes területe magántulajdon, zárt terület. A majorban ma nem lakik senki, a Helységnevtárban jelzett 11 lakóépületet és 26 fős népességet a környező tanyák adják. A majorban igen sok gazdasági épület áll. Svábföld ma – Geisztcsákóhoz hasonlóan – lakott külterületnek tekinthető, de lakott majornak nem.

A Győr-Moson-Sopron megyei és Békés megyei külterületi fekvésű majorok elemzése az önkormányzati interjúk alapján

A kutatásba bevont önkormányzatok információi alapján számos olyan közös jellemvonás rajzolódik ki, amely a földrajzi fekvéssel irreleváns, de találunk különbözőségeket mind a két nagytáj, mind az egyes térségeken belüli vonatkozásban is. Kérdéseink egy része az adott önkormányzathoz tartozó valamennyi külterületre vonatkozott, míg másik részük kifejezetten a kutatás tárgyát képező külterületi majorra.

Mivel a külterületeken élők számáról csak a legutóbbi, 2011-es népszámlálás tájékoztató, ezért kértük az önkormányzatok becslését arra vonatkozóan, hogy az adott település lakosságának hozzávetőlegesen hány százaléka él jelenleg a település közigazgatási területén belül lévő valamennyi külterületi lakott helyén összesen. Újrónafő – amelyhez csak egy külterület, Császárret tartozik – és Csabacsúd e téren kiemelkedő 14, illetve 12 %-kal. Kondoroson ez az arány 8%, míg a másik fület jelentő Nagyszénáson – amelyhez 10 külterületi településrész is tartozik – mindössze 0,6%. Ennél alig magasabb aránnyal rendelkezik Pér (1,2%), s szintén alacsony Hegyeshalom külterületi népességaránya (4%). Az önkormányzatok többsége a külterületi népesség arányának folyamatos csökkenéséről számol be, s e téren az adott településhez tartozó külterületek között nem tapasztalható számottevő eltérés. A népességszökkenés tehát minden külterületüket érinti, függetlenül a központi belterülettől való távolságtól, elérhetőségtől, mérettől. Az önkormányzatok becslése alapján a Békés megyei mintatelepülések külterületein volt a leggyorsabb a fogyás az elmúlt években (különösen Csabacsúdon és Nagyszénáson). Az osztrák határhoz közel fekvő Újrónafő és Hegyeshalom esetében azon-

ban a külterületen élők száma stagnál-növekszik. Ausztria közelsége miatt sokan járnak át dolgozni, s mindkettő közlekedéscsökkentő földrajzi fekvése is kiváló. Újrónafő, Pér, Csabacsúd és Kondoros külterületei esetében megfigyelhető a népesség csekély mérvű területi átrendeződése, melynek iránya alapvetően a külterület felől a központi belterületre való költözés. Újrónafő esetében helyükre mindig érkeznek újabb ausztriai munkavállalók, a többi esetben azonban ez egyértelműen a külterületen élők számának csökkenését eredményezi. Nagyszénás és Pér polgármestere ilyen jellegű mozgásról nem számolt be.

A külterületekre vonatkozó fejlesztési lehetőségek, illetve pénzügyi források mindenütt rendkívül csekélyek. Az önkormányzatok szűkös anyagi keretei miatt lényegében csak a pályázatok, mindenekelőtt a Vidékfejlesztési Program nyújtotta lehetőségek jelentenek segítséget. Az elmúlt évek során az interjúzott önkormányzatok fele hajtott végre különböző fejlesztéseket. A győr-moson-soproni Újrónafő Császárretten a Magyar Falu Programnak köszönhetően tudott bekötőút-felújítást végrehajtani, a békési Csabacsúd az Állami Gazdaság nevű külterületén út- és járdajavítást, valamint a buszmegállónál napelemmel működő lámpafelszerelést kiviteleztetett, s a szintén békési Kondoros Geisztcsákón az önkormányzat tulajdonában lévő Batthyány-Geist vadászcastély parkjának felújítását, valamint turisztikai célú pályázat keretében a Jézus Szíve kápolna felújítását hajtatta végre. Hegyeshalom – Máriaaliget, Pér-Püspökhalappusztán és Nagyszénás – Svábföldön nem történt önkormányzat általi fejlesztés.

Kíváncsiak voltunk arra is, tapasztalható-e bármiféle konfliktus az adott településen élők között belterület- külterület viszonylatában, vagy akár a külterületi lakosságon belül, valamint, hogy történt-e funkcióváltás a településhez tartozó külterületek bármelyikén az elmúlt esztendőkből. Konfliktusról egyetlen interjú sem tudott beszámolni, s a funkcióváltás kapcsán is csak Hegyeshalom és Újrónafő községek önkormányzata tett megjegyzést (Hegyeshalom: „*A Máriaaliget közelében lévő valamikori ipari park (volt Eurovegas területe) vonatkozásában rendezési terv módosítása van folyamatban, mely szerint több mint 80 ha-on gazdasági kereskedelmi*

szolgáltató, lakóövezet és mezőgazdasági ipari területet szeretne kialakítani a FAKT AG.” Újrónafő: „Az „öslakos” császárértiek élete a Lajta-Hanság Állami Gazdasággal összefonódott, de a mezőgazdaság tulajdonviszonyainak változásával „funkcióváltás” történt. A lakosság az iparban, határon túl talált munkát.”)

A külterületi lakott helyekkel kapcsolatosan a település vezetőinek pozitív jövőképe alapvetően a közműfejlesztések megvalósíthatóságának függvénye. Egyértelműen ebben látja a külterületek fejlődésének kulcsát Hegyeshalom, Pér, Kondoros önkormányzata. Újrónafő vezetése szerint az egyéneknek saját maguknak kell kialakítani jövőképüket, amely a munkához kapcsolódik, mert „csak az nem dolgozik, aki nem akar”. Nagyszénás és Kondoros polgármestere viszont a külterületekre jellemző jelenlegi állapotok stagnálását vagy romlását feltételezi a jövőben.

A társadalmi csoportok összetételében eltérés mutatkozik a kalföldi és az alföldi külterületi helyeken. A győr-moson-soproniak esetében nagyon vegyes kép rajzolódik ki: Hegyeshalom, Újrónafő és Pér külterületein egyaránt élnek öslakosok és újonnan beköltözők, vagyoni helyzetüket tekintve szegények és jómódúak egyaránt. A hegyeshalmi és az újrónafői polgármester emellett megemlítenek munkanélkülieket, romákat, s az agrárszektorban tevékenykedőket is. Ez a kép nem csak a vizsgált külterületre, hanem Hegyeshalom és Újrónafő valamennyi lakott külterületére igaz. Az alföldi vizsgált területeken sokkal jellemzőbb az, hogy az évtizedek óta külterületen élők lagnak ma is külterületen, illetve a relatíve alacsony ingatlanárak miatt magasabb az alacsony jövedelműek aránya.

Végül kíváncsiak voltunk arra, hogy a mintaterületet alkotó külterületi lakott helyek az adott önkormányzat teljes településterületéhez képest (tehát a központi belterületeket is figyelembe véve), milyen státuszt töltenek be. A hegyeshalmi Máriaaligetén, az újrónafői Császárértien, a csabacsüdi Állami Gazdaság területén és a kondorosi Geisztcsákón is – a polgármesterek megítélése szerint – alacsonyabb a külterületi lakosság életminősége a település egészéhez képest. A péri önkormányzat emellett megjegyezte, hogy Püspökhalappusztja és a központi belterület közötti kapcsolat meglehetősen korlátozott, a

külterület a központtól lényegében „önállóan léteznek”. Nagyszénás pedig nem említett meghatározó különbséget az egyes településrészek között.

Összegzés

Tanulmányunkban két eltérő természeti-társadalmi adottságú térség külterületi lakott majorágainak többszemponú elemzését végeztük el, melyet 3-3 település esetében önkormányzati interjúk felhasználásával egészítettünk ki.

A vizsgált majorok közötti differenciáltság bizonyos mutatókban földrajzilag determinált. A Győr-Moson-Sopron megyei majorok helyzete – különösképpen az osztrák határ mellett fekvő Hegyeshalom-Máriaaliget és Újrónafő-Császárérté – kedvezőbb, köszönhetően jobb népességmegtartó képességüknek, helyi társadalmuk összetettségének. Jövőképüket illetően is pozitívabb az önkormányzatok véleménye. Főképp Császárérté esetében tűnhet ez meglepőnek, mivel Császárérté Újrónafő népességének 14%-át tömöríti, vagyis a legtöbbit a 6 vizsgált esetből, s nem rendelkezik buszmegállóval, buszjáratokkal sem.

A majorok mindegyikéből beköltözés jellemző a belterületre, ugyanakkor ezt a népességvesztést a távolabbi területekről a majorokba betelepülők tudják kompenzálni a Győr-Moson-Sopron megyei vizsgált majorok esetében. A legtöbb vizsgált major lakó- és agrárfunkcióval bír, emellett néhány esetben az ipari funkció is megjelenik. Alapszolgáltatások ugyanakkor a néhány helyen megtalálható buszmegállón kívül még ezekben a relatíve nagy népességű majorokban sincsenek. Az önkormányzatok alapvetően hasonló viszonyokról számolnak be a fejlesztési lehetőségeik, a közművesítés kérdésének fontossága terén és abban is egyöntetűnek tekinthető a véleményük, hogy a külterületeken alacsonyabb a lakosság életszínvonala. Érdemi fejlesztési lehetőségeket, elképzeléseket csak a két osztrák határ menti major esetében fogalmaztak meg az önkormányzatok.

Összességében tehát megállapítható, hogy hipotézisünket az empirikus kutatás nem teljes mértékben igazolta: a földrajzi fekvés ugyan meghatározó a mintaterületek gazdasági-társadalmi viszonyait illetően, de nem a megyék szintjén. Nem a két megye eltérő gazdasági fejlettsége a döntő, hanem alapvetően az ausztriai határhoz

való közelség, vagyis: legkedvezőbb helyzetben egyértelműen az osztrák határmenti majorsági külterületek vannak.

**BALOGH ANDRÁS –
BAJMÓCY PÉTER**

Irodalom

BAJMÓCY Péter – BALOGH András 2012: Egykori majorok tipizálása Vas megyei példákon. *Földrajzi Közlemények* 2. (2012) 165–181.

BAJMÓCY Péter – MAKRA Zsófia: Központi-, egyéb belterületek és külterületek népessédségi trendjei Magyarországon 1960-2011 között. *Településföldrajzi Tanulmányok* 2. (2016) 3–21.

BAJMÓCY Péter – MAKRA Zsófia. – TÓTH László: A hazai külterületek átalakulása 1990 után. = *Településföldrajzi Tanulmányok* 1. (2018) 3–17.

BALIZS Dániel - BAJMÓCY Péter: Szuburbanizáció a határon át: társadalmi, etnikai és arculati változások Rajkán. *TÉR ÉS TÁRSADALOM* 32: 3. (2018) 54-75.

BALOGH András – BAJMÓCY Péter: Majorok a Nyugat-Dunántúlon. – Savaria University Press, Szombathely (2011) 126.

BALOGH András: A külterületek településföldrajzi vonatkozásai. *Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi központ Tudományos közleményei* 19. (Természettudományok 14). NYME Kiadó, Szombathely. (2012) 127–138.

BALOGH András: A Nyugat-dunántúli régió külterületi településrészeinek földrajzi sajátosságai. PÁL Viktor (szerk.): *A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései: Tiszteletkötet Dr. Mészáros Rezső professzor 70. születésnapja alkalmából. SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged* (2012) 134–145.

BALOGH András – CSAPÓ Tamás: Manors and scattered farms: special settlement forms of outskirt areas in Hungary. *Revija Za Geografijo / Journal For Geography* 8. 2. (2013) 81–94.

BECSEI József: *Békéscsaba, Békés, Gyula és tanyavilágának településmorfológiája. Akadémiai Kiadó, Budapest* (1983) 208.

BELUSZKY Pál: *Magyarország településföldrajza. Általános rész. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, (1999) 584.*

BELUSZKY Pál - BAJMÓCY Péter - FARKAS Jenő Zsolt - CSATÁRI Bálint: Vidéki térségek. In: Kocsis, K; Kovács, Z; Nemerényi, Zs; Kincses, Á; Tóth, G (szerk.) *Magyarország nemzeti atlasza: Társadalom. Budapest, CSFK FKI* (2021) 140-149.

CSATÁRI Bálint - FARKAS Jenő Zsolt: Az alföldi tanyák változó szerepe a településszerkezetben. *A FALU* 33:3 (2018) 33-48.

CSORDÁS László: Zártkertek és üdülők a szolnoki agglomerációban. Szerk. Tóth József: *A Szolnoki Agglomeráció. MTA RKK, Pécs. (1993) 254–263.*

ERDEI Ferenc: *Magyar tanyák. Erdei Ferenc összegyűjtött művei, Budapest (1976) 277.*

HARDI Tamás: A szuburbanizáció jelenségei és hatásai – határon innen és túl. Szerk. Hardi Tamás – Lados Mihály – TÓTH Károly: *Magyar-szlovák agglomeráció Pozsony környékén. MTA RKK NYUTI – Fórum Kisebbségkutató Intézet, Győr – Samorin. (2010) 11–26.*

KRISTÓF Andrea: Adalékok Miskolc külterületeinek sajátosságaihoz. = *Településföldrajzi tanulmányok* 2. (2015) 55–67.

MASINKA Kitti: Puszták népe a Dél-Dunántúlon: puszták, majorok és egyéb külterületi lakott helyek differenciálódásának vizsgálata. Szerk. ALPEK B. Levente: *Földrajz, diverzitás, csomópontok. Tanulmánykötet a 70 éves Dövényi Zoltán professzor tiszteletére. Publikon Kiadó, Pécs. (2018) 117-124.*

MENDŐL Tibor: *Általános településföldrajz. Akadémiai Kiadó Budapest (1963) 567*

MIKLE György: Az észak-dunántúli majorok átalakulása a második világháborútól napjainkig: vidékföldrajzi vizsgálat. *ELTE Földtudományi Doktori Iskola. (2021) 147*

PÓCSI Gabriella – BAJMÓCY Péter– JÓZSA Klára: A majorságok településföldrajzi fejlődése és jelenlegi differenciálódása Somogy megye példáján. Szerk. Szabó Valéria et al: *IV. Magyar Földrajzi Konferencia, Debrecen (2008) 322–327.*

PÓCSI Gabriella: Dinamikus átalakulások Budaihegyen, Kecskemét város-vidék peremzónájában. Szerk. Csapó Tamás – Kocsis Zsolt: *A közép- és nagyvárosok településföldrajza. Savaria University Press, Szombathely (2009) 322–334.*

VASÁRUS Gábor: Szuburbanizáció külterületeken és egyéb belterületeken, Győr példáján. Településföldrajzi Tanulmányok. 2. (2016) 22-37.

VIRÁG Zsolt: Magyar kastélylexikon 9. kötet. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Budapest (2007) 466

VIRÁG Zsolt: Magyar kastélylexikon 10. kötet. Békés megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Budapest (2009) 495.

A szerzők: BALOGH ANDRÁS, geográfus, Szombathely, balogh.andras@sek.elte.hu,

BAJMÓCY PÉTER, geográfus, Szeged, bajmocyp@geo.u-szeged.hu

